

آتشکده قدمگاه چهرم

در جنوب شهر چهرم روی تپه‌ای باصفا، آثاری از بنای بسیار قدیمی با طاق‌نما و شبستان‌های متعدد دیده می‌شود که بر تمامی شهرستان چهرم مشرف است. این ساختمان به قدمگاه و آتشکده چهرم معروف است. این بنا متعلق به دوره ساسانی است و در سال‌های اخیر توسط سازمان میراث فرهنگی و گردشگری مرمت و بازسازی شده است. این بنا یکی از جاذبه‌های دیدنی شهرستان چهرم در استان فارس است. گفته می‌شود که قدمگاه‌ها از معابد آناهیتا به شمار می‌روند که ویژه زنان بوده‌اند. این آتشکده بنایی است که شبیه شبستان‌های مسجد است و طاق‌هایی رو به سمت شمال دارد، در وسط و پشت طاق‌ها محوطه‌های سرپوشیده قرار دارد و در همین قسمت روی قلعه سنگی نقش‌هایی حجاری شده و در نتیجه نام قدمگاه را به کلیه این ساختمان داده است. در بالای درگاه یکی از اتاق‌های شرقی در داخل بنا سنگی نصب شده و شعرهایی از حکیم سرائی شاعر معروف چهرم بر روی آن نوشته شده است. در این شعرها از این ساختمان تحت عنوان آتشکده نام برده شده است بر اساس تحقیقاتی که اداره باستان‌شناسی انجام داده مشخص شده که این بنا آتشکده نبوده و جزء بناهای بعد از اسلام است. هرچند این بنا از بناهای اسلامی است ولی طبق شواهد موجود که احتمال می‌رود قبل از اسلام در این نقطه آتشکده وجود داشته و بعداً به صورت فعلی درآمده است. چون این ساختمان شبیه آتشکده است که از قدیم به‌عنوان آتشکده معروف بوده می‌توان نتیجه گرفت که این بنا آتشکده بوده

و با ظهور اسلام نظیر هزاران بنای دیگر تغییر شکل داده و به صورت اسلامی به خود گرفته است. آرامگاه باربد نیز در مجاورت آتشکده چهرم قرار دارد. باربد موسیقیدان شاعر، برپنواز و خواننده دوران ساسانی در زمان پادشاهی خسرو پرویز بود. اعتبار او در عرصه هنر باعث شده مردم چهرم شهر خود را به شهر باربد بنامند. درباره زندگی این هنرمند اطلاعات اندک و افسانه آمیزی در کتاب‌های فارسی و عربی آمده است. منابع کهن‌تر او را اهل مرو دانسته‌اند ولی منابع تازه‌تر زادگاه او را چهرم یاد کرده‌اند. همچنین مسعودی از گفته این خرداد به او را اهل ری نام برده است. فارابی در کتاب موسیقی کبیر، از فیلید یاد می‌کند که در زمان خسرو پرویز، پسر هرمز پادشاه فارس بوده است. ابن خرداد به درباره باربد می‌نویسد: «او از مردم ری بود و با سخنانی موزون به همراه برپن، برای خسرو آهنگ‌هایی می‌ساخت که در آن، حوادثی را که دیگران جرئت بازگفتن آن را نداشتند، با زبان موسیقی و شعر بیان می‌نمود که از آهنگ‌های باربد در ستایش پادشاه ۷۵ آواز بوده است.» باربد برای هر روزی از روزهای هفته نواهایی ساخته بود که این نواهای هفتگانه به نام طرق الملوکیه معروف است. همچنین آهنگ‌هایی برای هر سی روز ماه که به نام سی لحن باربدی نامدار است و ۳۶۰ لحن به تعداد روزهای سال نوای خاص ساخته است. باربد از بار به مفهوم اجازه و ید به معنی صاحب، خدایگان و فرمانده تشکیل شده که در روی هم رفته یعنی کسی که اجازه همیشگی برای بار یافتن دارد. در خصوص مرگ باربد روایت‌های متفاوتی وجود دارد، جمله نوشته‌اند که یوسف مغنی شاگرد خود باربد از روی حسد به قتل رسانیده و دیگری نوشته که سر جیس، سر کیس، مغنی برای رقابت در صنعت او را مسموم کرد.

چون این ساختمان شبیه آتشکده است که از قدیم به‌عنوان آتشکده معروف بوده می‌توان نتیجه گرفت که این بنا آتشکده بوده

آتشکده مشهور آذرخش داراب

این اثر مشهور به عصر ساسانی و از جهت سبک بنا در نوع خود بی‌نظیر است. ساختمان اصلی در دل کوه ساخته شده و ستون‌های آن تماماً سنگی است. بر اساس شواهد موجود این مکان در آغاز معبد مهرپرستان آریایی بوده و در دوره ساسانیان به آتشکده تبدیل میگردد و سپس در عصر اتابکان فارس به فرمان اتابک ابوبکر بن سعد بن زنگی به سال ۶۵۲ ه. ق. با ساختن محرابی در ضلع جنوبی آن به مسجد تبدیل و از آن زمان به نام مسجد سنگی مشهور میگردد. در خارج بنا اتاق سنگی کوچکی برای اقامت نگهبانان ساخته‌اند.

آتشکده آذرخش یا مسجد سنگی داراب، در جنوب کوه پهنای ۶ کیلومتری و در ۶ کیلومتری شهرستان داراب، در ۱۱۱ کیلومتری جنوب شرقی فسا واقع شده و کاملاً در دل صخره کوه، کنده شده است، این آتشکده یکی از آتشکده‌های خاموش ایران است.

شهرستان داراب که نام قدیم آن دارابگرد بوده است در فاصله ۲۷۵ کیلومتری خاوری شیراز است. بنای مسجد، محوطه صلیبی شکلی است که در اطراف آن، دورتادور، رواقی با جرز، ستون و دهانه‌های طاق دار قرار گرفته است.

محققان بر این عقیده‌اند که بنا در آغاز معبد مهرپرستان آریایی و در دوره ساسانیان به آتشکده و در دوران اتابکان فارس (۶۵۲ هجری قمری) با ساختن محرابی در ضلع جنوبی آن، به مسجد تبدیل شده است که اکنون به نام مسجد سنگی، معروف است. ستون‌های آن تماماً سنگی است و مساحت این آتشکده ۴۲۰ مترمربع است. این مکان به‌عنوان یکی از مقدس‌ترین آتشگاه‌های زردشتیان یاد شده است.

برخی صاحب‌نظران مانند پرفسور دیتیش هوف آلمانی معتقدند این بنا در دوران اسلامی و از ابتدا به‌عنوان مسجد ساخته شده است. بخشی از سقف این سازه باز است و در زیر آن حوض کم‌عمقی قرار دارد.

در بیرون این سازه، اتاق کوچکی در کوه ساخته شده که ظاهراً جایگاه نگهبان آتشکده بوده است. در نزدیکی آتشکده، آسیایی در دل کوه ساخته شده است که از نظر معماری بی‌نظیر است. این آسیاب دارای دو تنوره بزرگ سنگی در بالای کوه است که از راه آن‌ها آب وارد آسیاب می‌شده است.

مسجد در دو قسمت کتیبه دارد؛ یکی کتیبه محراب و دیگری کتیبه‌ای است که در قسمت بالای ورودی داخلی جلوخان و ابتدای ایوان شرقی در بالای درگاه و جرزهای طرفین آن قرار دارند. متن یکی از این کتیبه‌ها فرسوده و به‌مرور زمان دچار صدمه شده و دیگری دارای متن کوتاهی است. کتیبه بالانخوانا است و کتیبه پائین تاریخ سال ۶۵۲ را نشان می‌دهد.

پوشش چهار بازوی محوطه صلیبی شکل، به شکل طاق گهواره‌ای ساخته شده ولی پوشش بخش میانی به صورت مربع بریده است و فضای روبازی دارد و در زیر آن و وسط تالار، حوض ۴ گوش کم‌عمقی ساخته شده است

طولانی‌ترین قسمت بنا، طول شرقی غربی است که از در ورودی شروع می‌شود. ورودی‌های آن در سمت جنوب شرقی قرار دارد و فاصله آن از ابتدای درگاه ورودی تا انتهای شمال غربی تقریباً ۲۰ متر است. در قسمت ورودی، یک هشتی به ابعاد ۲/۷۸ و ۹/۶۰ متر وجود دارد که البته با انحرافی که در این قسمت بوده، ابعاد آن اندکی متغیر است. دورتادور مسجد را رواقی به عرض ۱ تا ۱/۱۰ متر همراه با جرزهایی احاطه کرده است که در سمت محراب مسدود می‌شوند.

طول دو سوی دیگر مسجد که یکی در راستای جنوب غربی و دیگری در امتداد شمال شرقی قرار دارد حدود ۱۸ متر است. سقف‌ها و جرزها، به‌جز در راهروهای گردشی اطراف، همگی قوس بیضی‌شکل نزدیک به جناغی دارند و در واقع همانند طاق آهنگ هستند.

درگاه بیرونی مسجد سنگی، دارای ۴/۷۰ متر ارتفاع و ۲/۱۵ متر عرض است. نمای بیرونی مسجد سنگی، سردرهای مساجد اسلامی را تداعی می‌کند که به‌صورت ستون‌ها و در دو طرف ورودی تراشیده شده و متصل به دیوار مسطح بیرونی است.

مسجد دارای قوس جناغی اسلامی است که با قوس‌های متداول دوره ساسانی و طاق‌های آهنگ داخل مسجد سنگی تفاوت آشکاری دارد. نمای ظاهری مسجد، بیشتر اسلامی نشان می‌دهد، داشتن محراب مقرنس‌کاری با خطوط کوفی، به‌ویژه قطع شدن راهروها در دو طرف محراب و قرار گرفتن آن در سمت قبله و کتیبه‌های کوفی، دلایل اسلامی بودن بناست؛ اما از وجود عناصر ساسانی نیز در اینجا نباید غافل بود. به نظر می‌رسد که کار احداث این بنا با کندن کوه از بالای نورگیر شروع شده و به‌صورت یک چاه با پلان مربع پایین رفته است و سپس از ۴ سمت دیواره‌های چاه، ایوان‌های مسجد کنده‌شده‌اند که از نظر زمانی می‌تواند تاریخ اتمام آن را به یک‌چهارم کاهش دهد. این بنا با شماره ۲۲۹ توسط سازمان میراث فرهنگی و گردشگری به ثبت تاریخی رسیده است.

منبع:

<http://hamshahronline.ir/details/۱۱۷۳۴>

<http://shahre-ma.persianblog.ir/post/۲۷>

<http://www.magiran.com/npview.asp?ID=۲۶۰۷۰۶۶>

<http://www.darabr.blogfa.com/post۲۱-.aspx>